

BROJ 7.

„BISER“ izlazi dva puta
mjesečno. =====

Pretplata na "Biser"
Iznosi za društva K 10. --;
Za učenike i muallime
K 4. --; a za ostale K 8.--;
Na godinu.

BISER

GODINA II.

Za oglase plaća se prvi put za cijelu stranu 20, za pola 10. za osminu 3, a za šesnaestinu 1 50 krune. Slijedeća uvrštenja uz popust. Za prijevode oglasa iz jednoga jezika u drugi računa se 8 kruna po stranici

LIST ZA ŠIRENJE ISLAMSKE PROSVJETE.

Innemel-muminune ichvetun!

E1 -I s l a m u jalu ve la jula alejhi!

Pojedini brojevi 30 helera. Rukopisi se ne vraćaju. PLATIVO I UTUŽIVO U Sve što se tiče administracije i uredništva lista
===== Neplaćena se pisma ne primaju, ===== Mostaru Treba slati na adresu: "BISER", Mostar (Hercegovina)

30. Ševala 1331

M O S T A R

1. oktobra 1913.

Panislamizam i Panturcizam.

S francuskog prevodi: **Salih Bakamović.**

(Nastavak.)

Od vremena do vremena on je takogjer pisao, prema svome uvjerenju, članke za »Sirati M u s t e k i m«, glasilo panislamista i trudio se da istovremeno osnuje novine „T u r k J u r d i“ (Turska Domovina) i „Turk Odjagi“ (Tursko Ognjište).

On je bio takogjer i suradnik lista „T u r k D e r n e i“ (Turski Sajam). I najzad uspjelo mu je koncem decembra 1911. izdati prvi broj revije „T u r k J u r d i“.

Kada je Sejjid Džemaleddin htjeo Panislamizam privesti u redovitu organizaciju, našao je posve priregjen teren. Za Panturcizam prilike su bile još povoljnije, zato je Akčura Oglu imao uspjeha kolik i Sejjid.

Sada proučimo postanak Panturcizma,

Ideja turskog nacionalizma pojavljuje se više u formi znanstvenog i historičkog pitanja, nego li u obliku političke doktrine. I ako dodamo da prva objavljenja ove ideje imaju za podlogu istraživanja evropejskih orijentalista, ne ćemo biti pretjerani. Historički dogagjaji, osobito pak oni, koji nas upoznaju sa slavnom prošlošću i sjajnom civilizacijom, nijesu li glavni faktori u osvješćivanju naroda? Ali, kako se misli, turska rasa nije imala civilizacije slične onoj Grka, Perzijanaca i Araba. I do pred nekoliko vremena

držalo se da se, ta civilizacija nije pokazala nego u napadajima i krvoprolićima; njezino nas ime ne podsjeća na druge uspomene osim na Atillu (Atli Han), Helagu-ja, Džengiz-Hana i Timur-Lenka (Tamerlan).

Megjutim historijska istraživanja devetnaestog stoljeća dala su naći neke tragove civilizacije od nekih ogranaka turanske ili uralo-altajske porodice. Najprvi su magjarski i finski učenjaci, istražujući porijeklo njihove rase, počeli čistiti tle. Nijemci su poslije ozbiljno unaprijedili povijest, filologiju i etnografiju. Za tim su Rusi, koji posjeduju samu kolijevku uralo-altajskog plemena, Turkistan, doprinijeli svojom pomoći, koja je osobito znatna. Istraživanjima magjarskog profesora Vambéry-a, ruskog učenjaka Radloff-a i najzad M. Von Lecoq-a i mnogih njihovih drugova, imala su za rezultat stvorenje jedne nove znanosti, turkologije, znanosti koja se ne može usporediti sa egiptologijom i asirologijom, pošto je ujedno područje manje prostrano, a literatura koju nam ističe, jedva je tek starija od srednjeg vijeka. (Iznimku čine zadnja otkrića M. Von Lecoq a, sa kojim se penje malo na više, ali u kojim se nalaze iranski traci.)

Ali dosta je bila i toliko da zagrije i oduševi panturciste i da probudi nacionalnu svijest megju Turcima.

Nekoliko učenih magjarskih historičara, nedavno u Budimpešti osnovaše historičko i znanstveno društvo „T u r a n i Tarsasag“ (Turan-sko Udruženje), koje sama magjarska vlada potpomaže sa 6.000 kruna godišnje subvencije. Jedan je dio turskih književnika i učenjaka u

svezi sa Magjarima i njihovim udruženjem, osobito jedan bivši oficir Negjib Asim, koji je najbolji od turskih sadanjih pisaca i koji po najbolje poznaje historiju, jezikoslovje i etnografiju turanskih naroda, jedan je od agilnih članova tog magjarskog udruženja.

S druge strane, teorije i pisanja samog profesora Vambery-a, imale su dosta upliva na panturciste. Od nazad pedeset godina ovaj magjarski učenjak, koji je ujedno i turski pisac, sudjelovao je u veselju i patnjama mladoturaka. Za vremena vlade sultan Abdul-Aziza, on je bio suradnik »T a s v i r i - E f k j a r« a (Opisivanje Misli), a za vlasti nasilničke Hamidove politike, radio je sa mladoturcima, koji su se bili sklonuli u Evropu i saragjivao e kod njihove novine „H u r r i j e t" (Sloboda) u Londonu, kao i kod Ahmed Riza begova „M e š v e r e t - a" (Vijeće) i njegovih drugova u Parizu. I tako, bivši uvijek u neprekidnoj vezi sa rodoljubivim mladoturcima, on je mnogo doprinio za razvoj ideje Panturcizma. Osim toga njegovo „P u t o v a n j e u C e n t r a l n i T u k i s t a n" i njegova „I s t r a Ź i v a n j a o p o r i j e k l u t u r s k e r a s e" bila su početna točka za prvence stranke Panturcizma. S druge strane predavanje njemačkog jezika u Carigradu i njegovo propagiranje meĝu turskim učenjacima, potpomagalo je ovu vrstu nauke, koja je svečano otpočela sa člancima pisanim u raznim revijama, od Negjib Asim-bega i znamenitog leksikografa Šemmsuddin Sami-bega (Turski Larousse). Ova su dva učenjaka, kojima se je kašnje pridružio Veled Tahir iz Bruse, prije desetak godina osnovali jedno znanstveno udruženje, koje je češće objelodanjivalo u „Ikdam"-u (Marljivost) vrlo uvaženih članaka Negjib Asim beg je većinom pisao pjesme, a Sami beg je objelodanjivao istraživanja o arabsko-perzijskoj leksikografiji.

U ovom vremenu bijaše se u Kavkazu i Tatarskoj pojavio pravi nacionalni preporod. Ove zemlje imadjahu već odavna svoj organ: „T e r g j u m a n" (Tumač) u Bagčesaraju na Krimu, kojeg je prije trideset godina osnovao vrijedni Ismail beg Gasprinski, list koji je imao prethodnika u „E k i n g j i". (Zemljodjelac) iz Baku-a. Ali pošto ovaj zadnji prestade izlaziti,

„Tergjuman' je ostao sam. Ruska revolucija, davši veliki razvoj štampi, dala je „Tergjuman"-u mnogo braće, kao „Š a r k i Rus" (Istočni Rus) kojeg u Tiflisu izdaje Muhamed Aga Šahtaktinski; „H a j a t" (Život), koji izlazi na trošak milionera Hadži Zejn- ul-Abidina Tekijoffa, a ureĝivan od Ali bega Huseinzadea iz Salijan-a i Ahmed bega Agajeffa, prvaka Panturcizma; „T a z e H a j a t" (Svježi Život) i „Sada" (Glas), koje ureĝuje Hašim beg; „I r š a d" (Upućivanje na pravi put) i „T e r e k k i" (Napredak) Ahmed bega Agajeffa; „F u j u z a t" (Blagodati) Huseinzade Alibega, „Hakikat" (Istina), „Guneš" (Sunce) i „I k b a l" (Sreća) Uridoffa; to su sve glasila kojih troškove obično plaćaju milioneri iz Baku-a i koja su igrala veliku ulogu za probuĝenje turskog nacionalizma.

(Nastaviće se.)

Karanfilaga:

Rodica.

Hajdarbegova Nefa, mило djevojčice, radovala se, što će kod njih do večer biti sijelo. Veselo je pomagala majci spremati jelo preko dan za žetelice. I sve pogledala kad će im doći Alija, malo daljni rođak.

Kad je ovaj došao oko ičindije, radosno ga je uvela u kuću. I gotovo je bila brža od matere u pitanjima: kako mu je bilo te godine u gradu na naukama, što im nije ni put došao kroz mjesec dana, otkako je kući izišao, nego istom da dolazi na poruku, je li njih zaboravio — i puno drugih sitnica. I ukorila ga:

— Ne bi sigurno ni danas došao, da ti nijesam poručila, da će Fata biti na žetvi i na sijelu...

A on se branio:

— Bih, rodice, bih. Ta šta mi je i Fata, pa da bih samo radi nje došao.

— Ama eglenišete vi.

— Pa po gdjekad.

Tako Alija svojoj rodici iz pešestog koljena, ali u čijoj je kući bio pažen od svih kao u svojoj i tim nekako priviknut, kao da je tu u najbližoj rodbini. Naročito su ga voljeli, otkako ih je umio da ugodno zabavlja plodovima svoga višegodišnjeg učenja. Dičili se s njim.

Nefa ga je, rek'bi, najviše voljela. I dok bi se drugi ustručavali da ga pitaju to ili ovo, ona je bacala pitanja na nj' kao iz rukavice, da bi joj, jedva mogao odgovarati. I sad ga je, govoreći o Fati — njegovoj jauklji — htjela još nešto pitati... Ali ne upitala. Ostavila je do večeri, kod sijela.

U večer se sijelo razljudalo.

Topla ljetna noć, nebo vedro, a na avliji bukta mašala. Djevojke posjele uz tarabe, a momci ispred njih. Ašikuje se u sav mah. Žagor, a iz žagora se časovito jače razabiru glasi pjesme i smijeha, pa onda vrisak, galama, puškanje i drugo — ko u slobodnom veselju. Iz svega se opet naročito razabire jecanje tambure, ponekad jako, kao kad gora ječi ili se iz srca kida težak uzdisaj, ponekad tiho, kao da lišće treperi ili još tiše, kao što na više u čistim, modrim nebesima zvijezda zvijezdu ljubi u milosti.

A kad se sijelo utiša, i djevojke se izmaknu u kameriju, jedni momci im pristupaju na naročit razgovor, a drugi se hvataju pod ruke i uz cilik karaduzena igraju krivog kola...

Dotle je Alija za kućom u mraku na pendžeru. Ašikuje s Fatom, djevojčetom u šesnaestoj, ali zdravljem i napretkom kao u dvadesetoj godini. Uz Fatu je sjedila Alijina rodica Nefa, njezina drugarica. Kao dva pupoljka sjedile su u noćnoj tami.

Fata u zanosu govori s Alijom, koliko se vole. I u šali mu dobaci, kad Alija uzdahne, da ne može bez nje živjeti:

— Ima vakta za našeg gledanja. Mlada ja, mlad si ti, pa ćemo se voljeti...

A rodica Nefa ih sluša i potajno uzdiše...

Ona svog rodjaka voli previše. Naročito su joj drage njegove sanjarske oči i puno, bijelo, umiljato lice, kao u djevojke. To osjeća odavno, a osjetila je i večeras, kad je s njim samim o sunčanom zalasku išla pred mobu. Pitala ga je svašta, samo da sluša njegov govor. To joj je godilo pri večernjem lahoru, na pogledu krvavog zapada iznad tamnih, mirišljivih gora, a u krilu zelenih livada i njiva, što vonjaju mladim sijenom i zrelih žitima... To je za nju bilo carstvo mile slobode: osnažujuće vrelo života i razuma u čornoj prirodi. — — —

Tako su se i vratili pred mobom.

Dok su cure - žetelice stupale iza njih, zapužarene u licu s dnevne vreline i rada i veselo pjevale:

„Puhni mi puhni, hladane...“, dotle su njih dvoje koracali naprijed tiho, kao dva makova cvijeta i pričali... Rodica je govorila Aliji mnogo, od srca. Ali šta — ne zna ni sama...

Iza velike dnevne žege ugodno je puhao hladan gorski vjetrović, podrmavao sa stablom njezinih u srcu ukorijenjenih želja i otkidalo se lišće — riječi sa vrelih usna u prozirnu večernju tamu, koja je samo u grmovima jače vladala. S bošćom na glavi i mirišljiva kao katmer išla je uza nj' i zagrlila ga. I osjetila ga pod mehkrom rukom kao cvjetić, koji se tek razvija.

A pune zvijezde se ukazivale iznad njihovih glava... U govoru mu rekla, da će mu Fatu u noći izvesti na pendžer. A ne kazala mu za što? — da baš ona želi slušati iz njegovih usta zvuke o milovanju. Ne kazala mu, da će i ona biti uz Fatu, kao što mu se ni sada ne odaje, da je tu, sluša slatku harmoniju njihova nevinog ašikovanja.

Ne srđi se na Fatu, niti je govor što uzrujava. Nego samo šuti i potajno uzdiše: Zašto da sam mu ja rodica, pa mu ne smijem ni kazati, da..."

Kad je Fata pošla kući, Nefa je zastavila Aliju na pendžeru. Upitala ga je: voli li zbilja Fatu? On joj odgovorio, da je odveć ljubi. A ona onda otišla na čardak i legla. Mislila je i mislila. Mislila je beznadno svašta i — ništa... I jecala je prikriveno, dok su se sa sijela čuli veseli odjeci — a i poslije, kada se sve utišalo

*

Druge godine bilo je opet sijelo kod Nefe. Ali na njemu nije bilo Alije. Otišao je u vojnike. A Fata s drugim slatko razgovarala, kao i s njim prije godinu dana.

Nefa je gledala i mislila u sebi:

— Ja ne bih mogla prema njemu tako..."

*

I treće godine — po običaju — tude je bilo i žetelica i sijela. Ali na sijelu nije više bilo Nefe. Nju su udali. Otišla je u svoju sreću, kao što idu i sve njezine drugarice. Istina, malo teže, ali za to nije niko znao.

Kako niko nije slutio, da je nju kad bio zagrijao plam čiste i žarke ljubavi prema čovjeku, koje ga ona po vladajućem običaju ne bi smjela voljeti, tako niko ne opazi, kako ona silom guši taj plam u sebi, tješeći se sažalno:

— I ako mu se Fata udala, što da mu ja rekнем kad bih ga čekala, pa i dočekala?... Svijet me zna, a i on me zna, da sam mu rodica.

*

Nekako u isto doba Alija, prebolijevajući u srcu čuvenu Fatinu udaju, pisao je svojoj rodici:

„Dosta mislim o svijetu i o svom životu. Pa mi se čini, da bih mogao zabaciti svijet i njegovo naklapanje, kad bih mogao biti od koga pažen i iskreno milovan. Makar onoliko, koliko mi je bilo lijepo na vašem zadnjem sijelu... O, sada mi se to sijelo često pojavi pred očima, kao kakav sladak san. Kao da mi oči otvara, da vidim, što onda nijesam vidio. Ali možda..."

Alija je dugo zavijeno pisao, — pisao i derao, jer se ne ufaše tako pismo poslati — rodici. Razumila bi ga sigurno, to čuti, ali ipak ko zna šta bi na to rekla...

*

Nefine svate vodio je put kraj novog Fatinog doma, u kojemu se ona već obikla. Prolazeći, pjevali su:

„Ah moj Aljo crne oči,

Ti ne hodaj sam po noći..."

Je li se Fata, koja je to slušala, sjetila nehotice Alije, da on možda tad sam bijedno stražari ispred kakve velike kapije, dok se ona eto već udomila? Je li se sjetila svog razgovora sa njim na sijelu kod Nefe, njegove rodice, koja ih je čuvala? — Ili da je na to htjela podsjetiti Nefu, ili tek onako od milošte, zovnula ju je, kad joj je prolazila ispod prozora:

— Rodice!

Zovnula ju je, a možda i ne bi, da je znala, da će se s te riječi proliti suze pod duvakom i upriječiti misli;

— Kad je meni sugjeno da pogjem u mrak, a da se ne smjednem prikučiti višem svjetlu, koje je rudjelo uz nas, što ga bar ti iza sebe ostavi?!

Ali to Fata i da je čula, ne bi mogla pojmiti, pa je opet veselo zovnula:

— Rodice, hajirli ti bilo!

Svatovi su nastavljali pjesmu, odmičući dalje u noć:
„Sama ću ti dvoru doći,
Sama doći u po noći...”

A u taj mah se nešto pod duvakom zaljuljalo u sedlu i onesviješteno palo na zemlju.

Alije više nije bilo kući. Iz vojništva otišao nekoj šumskoj firmi kao nadzornik radenika.

I često pred večer — kad bi se kroz granje probi jali zadnji traci sunca i zlatno ga obasjavali u pozi tihog ozbiljnog nadzornika, a šumski lahor igrao mu se kosom — on bi se sjetio sijela kod rodice: učinilo bi mu se, da čuje neko bezazleno čevrljanje uza se i kao da mu pada na rame jedna mala, mehka ruka....

Pa bi se trznuo.

M.Ć. Čatić:

Ester!...

(Jednoj Izraelićanki)

Tako mi Jehove moćnog,
Što dahom usne svoje
Po nebu oblak goni,
Nadojen ko dojke tvoje,
Pa dažd se iz njeg roni
I mrtvu pustinju hrani!...

Tako mi stražara noćnog,
Megj' zviezdám što treperi
I zemlji cjelove nudi:
O Ester, judejska kćeri,
Pjesnik te čezne i žudi
Ko sunca zimski dani.

Daj moja Safora*) budi,
Ja tvoj ću Mojsije biti!...
Naš kovčeg zavjetni: — duša
Nebeski sevdah će kriti.
Ah, sevdah!... Ko taj med kuša,
Edenske sniva krase!

Ester! Sred tvojih grudi
Dva su mirisna brda,
Brda Sinajska sveta,
Gdje poput ovčijeg krda
Stado mi misli seta
I pase... pase... pase. — —

*) Mojsijeva žena

U srcu mladom tvome
Ja znam, da oganj gori
I meni ko nur se javlja,
Što iz njeg Jehova zbori
Sred svoga beskrajnog slavlja;
Nur vječitoga žara....

Ester! U svietu svome
pjesnik i prorok ja sam,
Što čeznuć ljepote traka,
Kroz tminu tebi basam...
A moja pjesma je štaka,
Koja čudesa stvara.

Tako mi Jehove moćnog,
Što vedro čelo je tvoje
Stvorio pločom onom,
Gdje zakon mudrosti svoje
Uzgo je nad Sionom,
Da vjerom duše hrani!...

Tako mi stražara noćnog,
Megj' zviezdám što treperi
I zemlji cjelove nudi:
O Ester, judejska kćeri,
Pjesnik te čezne i žudi
Ko sunca zimski dani!...

Ahmed Naim:

Temelji islamskog morala.

S turskog prevodi: **Musa Cazim Catić.**

(Nastavak.)

— „Men nukaša el-hesabe, uzibe (ve fi rivajetin uhra) juhlek'ju" (Ko god na sudnjem danu bude često polagao račune za svoja djela, taj će biti podvrgnut mukama.) Po drugoj tradiciji: biće upropašten.

— „La tezulu kadimen ibne Ademe jevmel-kijameti inde rabbihi hatta ju'sele an hamsin: an umurih fi me efnahu, ve an šebbabihi fi me eblahu, ve an malihi ej ne ik'tesebehu ve fi me enfekahu, ve ma za amele fi ma alime". (Dok Ademov sin ne bude pitan za pet stvari, ne će se moći rastaviti od Boga gospodara. On će se pitati, u što je svoj život protratio, u čemu je svoju mladost prometnuo, čime je svoje imanje stekao, u što ga je potrošio, te napokon kako je svoje čine udešavao prama onom, što je znao, što je naučio!

Posebno vraćamo pažnju na ovaj uzvišeni ajet: .

— „Fe le nes'elennellezine ursile ilejhim ve le nes'elennel-murselin". (Mi ćemo na odgovornost pozvati one narode, kojima smo poslali svoje apostole i mi ćemo na račun pozvati i same poslanike) Sura El-Araf 5.

Po ovim svjema ajetima i hadisima vidimo, da je islamska vjera princip „odgovornosti" veoma jasno izložila i njime ustanovila vrlo čvrst temelj ćudoregju. Nama

utemeljitelj naše vjere veli: „ Staza istine i blaženstva je javna; ja sam vam je kao dan pokazao. Dakle, što hoćete, ono odaberite. Ako pogjete za mojim savjetima, to je u vašu korist, a ako ih mimoigjete, šteta je vaša".

Nu najvažnije što je u ovoj cijeloj stvari, to je fakat, da se po islamskoj nauci niko ne može otresti ove odgovornosti.

Po islamskom vjerovanju i veliki Božiji poslanici — kako se iz zadnjeg ajeta može razumjeti — odgovorni su za svoja djela.

I naš uzvišeni peygamber, koji je vječite, Božije istine objavio i kojem je cijeli islamski narod na svaki njegov mig pokoran sljedbenik, odgovoran je Bogu za svoja sopstvena djela, kao i za poslaničke dužnosti, koje mu je Bog stavio.

Ovaj je veliki genij za vrijeme zadnjeg hodočašća u Meku držao odulji govor, pa je više puta upravio na veliku masu ljudi upit, da li im je objavio ono, što mu je Bog naložio, na što je svaki put masa odgovorila sa „da", te bi tada peygamber svaki put upravio Božijem jedinstvu riječi:

— Gospode moj, ti budi svjedok ovog priznanja. Mi ne znamo, da ima većih dokaza za odgovornost pojedinih ljudi od ovih primjera.

V.

Odgovornost, koju je islamska vjera ustanovila, to je osobna, individualna odgovornost, koju svaki zdravi razum bez oklijevanja prihvaća.

Niko nije odgovoran za tugje čine, niti će zbog njih biti koren ili pozivan na odgovornost.

S toga eto Islam otvoreno pobija kršćansku dogmu o „istočnom grijehu" (ma'sijjeti aslijje, Pe'che orginel), t. j. grijeh, što ga djeca i unuci baštine od otaca i dje-dova.

Proučimo malo bolje kur'anska ajeta:

— „Ve la teziru vaziretun vizre uhra". (Nikoja duša, koja nosi svoje breme, ne će nositi breme druge duše.) Sura Zemir 9, Fatir 19, El-enam 164, El-esra 26.

— „Kul: etiullahe ve etiuressule, fe in tevellev, fe innema alejhi ma hamile, ve alejk'jum ma hamiltum, ve in tutiuhu tehtedu, ve ma alerresuli illel-belagul-mubin". (Reci im moj poslanice: Pokoravajte se Bogu i pokoravajte se njegovu poslaniku. Ako okrenete legja, za to se ne će od njega tražiti računa; od njega se traže samo njegova djela, kao što se od vas traže vaša. Ako budete slušali, bićete rukovogjeni. Poslaniku nije ništa naloženo osim otvoreno propovijedanje.) Sura Nur 53.

— „Ja ejjuhellezine amenu alejk'jum enfusek'jum la jedurruk'jum men dalle iza ihtedejtum ilellahi merdžuk'jum džemian, fe junebbiuk'jum bi ma k'juntum ta'melun". (O vjerni! Vi se trebate brinuti o sebi. Zablugjenje drugih ne će vama škoditi, ako ste na pravom putu rukovogjeni svetim Kur'anom- Svi ćete se vi vratiti Bogu, koji će vam dokazati sva djela, što ste ih za života počinili.) Surei Maide 104.

— „Ja ejjuhennasutteku rabbek'jum vahšev jevmen la jedžzi validun an veledihi va la mevludun huve džazin an validihi šej'en". (O ljudi! bojte se vašeg gospoda i strašite se dana, kad roditelj mjesto svog djeteta ne će moći ni trunak primiti nagrade ili kazne, niti dijete mjesto Svog roditelja.) Surei Lokman 32.

— „Tilk'je ummetun kad nalet leha ma k'iesebet ve lek'jum ma k'jesebtum, ve la tus'elune amma k'janu ja'merjum". (Oni su naraštaj, koji je već došao i prošao. Njima je ono, što su stekli, a vama je ono, što ste zaslužili. Vi ne ćete odgovarati za njihova djela.) Surei Bekare 128.

Prelaz odgovornosti s jednog čovjeka na drugog islamska vjera svodi samo na one slučajeve, kad nečija zla ili dobra djela prelaze na druge ljude; a da je to posve opravdano, ne trebamo razjašnjivati. U dvadeset sedmom ajetu Surei-Nahla Bog veli:

— „Li jahmilu evzarehum k'jamiletan jevmelkijameti ve min evzarillezine judillunehum bi gajri ilmin; ela sae ma jezirun!" (Neka uprte na sudnjem danu sve svoje grijehove i grijehove onih, koje su oni zaveli u bludnju, a sami bijahu neznalice. Kako su ružni njihovi grijesi!)

Slično i jedan peygamberov hadis glasi:

— „Men senne sunneten haseneten, fe lehu edžruha ve edžru men amile biha; ve men senne sunneten sejjieten, fe lehu vizruha, ve vizru men amile biha ila jevmilkijameti". (Ko god uspostavi jedan lijep običaj biće za nj' nagragjen svojom nagradom i nagradom onih, koji se budu vladali po tom običaju. Ko god pak ustanovi kakav hrgjav običaj, snosiće za sudnjeg dana i svoje griježno breme i breme onih, koji se budu vladali po tom hrgjavom običaju.)

U drugom jednom hadisu ovo stoji:

— „Iza mate ibnu Ademe inkata'a ameluhu illa min selasin: sadakatin džarijetin, ev ilmin jentefiu bihi, ev veledin salihin jed'u ilejhi". (Kad umre čovječiji sin, njegovo djelovanje prestane, osim u tri stvari, a to su trajna milostinja, (javno dobročinstvo kao podignuti o svom trošku most, džamiju, bolnicu, školu i t. d.) znanje, kojim je drugim koristio, te plemenito dijete, koje mu hajir-dovu čini.)

U jednom je pak hadisu naš Devletlija ovo rekao:

— „Eddallu alel-hajri k'je failihi, veddallu eleššerri k'je failihi". (Onaj, koji na dobro napućuje, isto je kao onaj koji sam dobro čini; a onaj, koji na zlo navodi, isto je kao onaj, koji zlo tvori.)

Po gornjim ajetima i hadisima vidi se, da svi oni ljudi, koji će po islamskoj nauci biti nagragjeni ili kažnjeni za djela drugih ljudi, nijesu bili pasivni, nego da su aktivno neke čine vršili.

Svaki njih ima neka djela, koja od njega potječu i na druge prelaze; svaki je pod sopstvenom odgovornošću učinio neki zao ili dobar čin, čije se korisne odnosno štetne posljedice — naravno — mnogo vremena osjećaju i u zajednici.

Takovi su činovi n. pr. nekoga na dobro napućivati, ili ga na zlo navraćati; uspostaviti lijep ili ružan običaj; druge ljude naučavati; ustanoviti neku javnu zakladu koja će poslije osnivačeve smrti na opću korist služiti; posvetiti veliku pažnju odgoju svoje djece, čija će dobra djela i vladanje biti na korist i drugim ljudima i t. d. i t. d.

I dokle god korisne ili štetne posljedice nekog našeg čina traju, naravno je i opravdano, da prvi izvršioc tog čina bude sudionikom odgovornosti t. j. nagrade odnosno kazne, koja s tim činom u uzročnoj vezi stoji.

VI.

Eto to je princip „odgovornosti“, što ga je naša vjera na slobodnoj volji osnovala. Što se tiče pitanja, kako se je ovaj princip u našem intelektu mogao sjediniti s principom vjerovanja u „kader“, to pitanje spada među metafizičke probleme, o kojim ovdje nije prikladno raspravljati ni polemizirati.

Mi možemo samo to toliko reći, da nema niti jednog čovjeka, ni jednog naroda, koji nije osjetio nuždu, da pokorno obožava jednu suverenu apsolutnu silu, što se visoko uzdiže nad ljudsku moć; nema ni jedne vjere, sekte ni filozofije koja je zanijkala egzistenciju te jedinstvene sile. Sva razlika se sastoji u tom, što se toj sili — pri njenu odregjivanju — daju različita imena i nazivi. Idolatri je zamišljaju u svojim krivim boštovima; vjernici monoteiste i neki filozofi nazivaju je „stvaralačkom energijom“ „kudret i fatira“, „prvotnim uzrokom“ i „uzrokom sviju uzroka“, a nekoji opet mislioci „uzročnom vezom bezbrojnih odregjenih motiva i uzroka“.

(Nastaviće se)

Abdul-Hak Hamid:

Tarik.

(Osvojenje Španjolske).

Drama u šest činova i četiri dodatka.

S turskog prevodi: Salih Bakamović.

(Nastavak.)

Mervan: (Izvadivši iz džepa dva papirića). Hoću li čitati. Jedan je stih tvoj, a drugi Tarikov.

Zehra: Čitaj! (Za se) Ako se baš hoće da mi otac saznade, onda ti čitaj, a ne ja.

Musa: (Za se). Ta joj se želja na licu čita. Srce mi se od veselja topi, kao da sam Kur'an na izust upamtio.

Mervan: (Azizu) Ibni Zijadov odgovor ti čitaj. Uzmi! (Dadne mu jedan list). A ja ću čitati stihove moje sestre. (Zehri) Slušaj, ovo je tvoj! (Čita):

Ko taj princ je, što je ost'o u plamenom boju,
U oluji oblakova ko da j' zv'jezda sjajna?
Sa svih strana dušmani ga s mačevima kruže,
„Ah, spasi me!“ u očaju vapaj mu se vinu.

Aziz: (Čita)

A ko li je pod oružjem ona vila bajna
I kud li je upravila laku nonu svoju?
Zar u hrabroj mojoj vojsci i angjeli služe?..
U pomoć je stigla meni proti dušmanina.

Mervan: (Čita)

Njegovo mi stanje evo ljubav povećava,
Neka mi je za to svjedok Bog, sto srca spaja!
Oh, kako je učtiv bio ko dobrota prava:
Blijedom usnom na usne mi cjelov vrući spusti,
Prošaptavši: „Lijepa dušo, hvala ti najveća!“

Aziz: (Čita)

Ona j' uzrok, da mi sad se ti'elo poživljava..
Opet mi je pokazala sviet u slici raja —
Ah, kako li ona slatko moj san ispunjava:
Misleć na nju, mis'o stan mi obasjava pusti.
Gle, i opet srce mi se one mome sjeća!

Mervan: (Čita)

Šta bi bilo, dok tu ležim zamišljena mlada
Kad bi tajno pod čadorom javio se meni
I opet mi izrazio vruću hvalu svoju —
I kad bi me probudio svojim amber-dahom,
Pa da opet opojim se bolom i sevdahom?..
Zar je čudo, kad od mene osvjetljen bi bio
Njegov stanak, pun uzdaha, o kom je zborio?..
Ah, slagjani njegov cjelov kao vatra planu
I upali tjelo moje, pa sad rekbi gori!..

Aziz: (Čita)

O kada bih u opasnost opet pao sada,
Pa nevinna ona vila, angjeo mileni
Da dohrla od propasti spasiti dušu moju,
Da joj motrim bajno lice s' uzdahom i ahom!
S njenih čara bol je meni na srce se svio;
To zna ona, ali taji. Moj angjele mio,
Brzi lijek, što ga nagje, da mi vidaš ranu
Uzrokom je da me sada tisuć tuga mori!

Mervan: (Čita)

Gle, sada je drugi vjetrić popuhnio meni!..
I vizija jedna ovo pokraj mene stoji —
Srce mi je izgubilo moć i snagu svoju,
Dok sam željno promatrala onoga junaka!
U mom društvu on je samo cigli trenut bio
I za taj je trenut evo meni izmamio
Potok suza, ma da do sad nijesam suza lila.

Aziz: (Čita)

Tek čas jedan pred okom mi b'jahu čari njeni;
Al joj slika ostala je usred grudi mojih..
Sv'jetlo joj je lice kao munja u oblaku,
Nju je čelik srca moga privuk'o s oblaka —
I dok tako naglo sletiv; prama meni kroči,
Ja ne znamem, kakvom čudnom, kakvom tajnom
moći

Opet mi je porušeno srce popravila.

Mervan: (Čita)

Moj dragane, dok te tražih, uzdižući ti'o,
Ti si čudno skrivao se od pogleda mojih.

Da velika ti si rietkost, mora priznat svatko,
Tvoja rietkost, moj dilbere, i po tom se znade,
Što na nebu ni na zemlji para ti nemade. —
Daj promatraj lijepe djeve, ophodnice sada
Pa negješ li megju njima zvjezdu moje sreće,
Poznati ćeš, da ja Mars sam, štono ratom vlada!
Al zar Zehra, koja sada robinja je tvoja,
Dostojna je, da Marsovo velje ime nosi,
Kad od tebe, moj junače, sebi svjetla prosi?..

Aziz: (Čita)

Draga moja, nebih nikad ja zanekat htio,
Da su meni život dali divni čari tvoji,
Ali ti si moćna mene i uništiti lahko!..
O kako li ugodna je prisutnost mi tvoja;
Ja bih umro, ne budeš li sugjenica moja!
Odr'ješiću rane, što ih ti poveza mlada.
A kako bi tumačio onaj slatki sanak ?
Pred tim sankom nek sav svijet u besćenje pada,
Za njega bi Tarik život žrtvovao sada!
Tvoj dolazak moj je život spasio nesreće;
Al' s odlaska tvog srce mi sada tuga kosi.
(Prisutnim) To je toliko i svršeno je!

Zehra: A zašto to čitate? Ili me hoćete pokazati pismenom ili nenaobraženom ?

Mervan: (Za se) Sad će se vidjeti kakav je utisak na nju učinilo naše otkriće, a posljedice se će kasnije pokazati.

Musa: (Za se) Ah, na stranu ta šala! Moja kćerka je u istinu vanredno biće. Zehrina ni jedna vlas ne bi zatrep-tala i kad bi kraj nje munje sijevale, kad bi joj pred očima cijele vojske listom ginule, a gradovi se i tvrgjave rušile i pokrajine gorile. Jest, njena ni jedna vlas ne bi zadrhtala ni onda, kad bi se od suza jednog velikog naroda velike rijeke stvarale. Ali čudnovato: čim se pred njom spomene Tarikovo ime, odmah joj tijelo zaigra poput morskih talasa. Kći Musaova po ranjenicima kao smrt gazi, a u krvi se kao život krije. Ona je megju mrtvacima kao dobar duh, a u plamenu čini se kao vila. Megju vatrama se pokazuje kao vjetar, a kao ljubav megju muke dolazi.

Zehra kao utvara po mraku hoda, pod kamenje se i zemlju kao šehit skriva, a u jutro pokazuje oči sjajne i ognjene poput jutarnjeg sunca. Ali čudnovato: čim se Ibni Zijadovo ime spomene, lice joj postane kao pomrčano sunce.

Moja kći, kada u snu vidi dvoje zaljubljenih, tumači ih kao dva neprijatelja. Zehru, koja ljepotu i ljubav zamišlja kontrastima kao rat i mir; Zehra Musaova kći, koja se može u nevolji pokazati kao mlada nevjesta, a u nevjestinoj sobi kao ratoborni vojnik, eto ta Zehra čim čuje Ibni Zijadovo ime, postane tužna kao poražen borac a zamišljena kao kakav optuženik.

Ona tada pokazuje nestrpljivost zaljubljene žene i promjenu u licu sušičave djevojke!

Zaista čudnovata stvar! Megju tim ovo je baš dobro došlo, ovo je zgodna prilika i sredstvo, da postignemo cilj. Ovo je dobar dokaz, da ćemo pobjedu izvojtiti A u

istinu Tarik je vrlo prikladan zaljubljenik za Zehru. (Viče na polje). Dijete!

Zehra: (Za se) U istinu biće onako, kako ja mislim.

Musa: (Slugi, koji je u taj čas došao) Hajde, Tariku Ibni Zijadu javi, da ga očekujemo. (Sluga ode).

Zehra: (Za se) Razumijem mu namisao. Ne znam kako, ali razumijem, pa razumijem.

Drugi sluga: Zapovjednik Septe, grof Julianos dolazi.

Musa: Nek izvoli! (Sluga ode) Ovaj čovjek, što mi u posjet dolazi, podnio je dosta nasilja i uvreda od španjolskog kralja. Stoga hoće, da nam se preda i time nam uslugu učini. Ha... evo ga... Izvolite gospodine grofe!
(Nastaviće se.)

=====

J. Tanović.

Ljubavni azil.

Gdje slavulj pjeva i gdje lipa miri.
Gdje cvjeci cvatu i prhte leptiri —
Tu stan je Lelja, tu je kuća Lade,
Tu ljubav svoje skrovište imade.

Ah, tamo i ja sam ljubav uživo
I sebe i Nju od svijeta skrivo —
Ah, tamo i ja ljubio sam djevu
I radovo se ptičijemu pjevu.

Još i sad slušam, kako ljubav bruji,
Ko glasi s harfe Zeusova sina
Kad prati Muze, Orpheja i Lina.

Još slušam, kako biljišu slavuji
I kako njene nadimlju se grudi —
Aj' da je tamo skrivat se od ljudi!..

Muhamed Ferid Vedždi: -

Muslimanska žena.

S arapskog prevodi: **Edib** Tešnjak.

(Nastavak.)

Osim toga su izbrežine i udubine ženskog mozga (telafifun ve tearidžun) relativno manje i nesregjenije i baš tu činjenicu strukovni učenjaci smatraju za najveću razliku izmegju ova dva spola.

Megju muškim i ženskim mozgom postoji takogjer diferencija u lugavoj (?) cerebralnoj supstanci (Dževherun sindžabijjun), koja se smatra centrom shvaćanja i mišljenja ljudskog. Ta je supstanca znatno i osjetljivo manja kod žena, nego kod muškaraca.

Ali prama ovom manjku mi vidimo, da su kod žene središta osjetljivosti i uzbugjenja relativno sregjenija i

konstrukcijom savršenija, nego kod muškarca. De Carinie u velikoj enciklopediji o tom ovako veli: „Ovo je stanje u potpunom skladu s onim faktorima, koji u duševnom pogledu čine razliku među oba spola, jerbo je kod muškarca više intelekta i shvaćanja a kod žene više uzbudljivosti i passije. (Infial)".

Bez sumnje, sve nam ove možgane diferencije najjasnije dokazuju, da je centar shvaćanja kod čovjeka razvijeniji, nego kod žene, te da je prema tome muški spol intelektualno sposobniji i savršeniji od krasnog spola.

Ovdje nam se ne može prigovor staviti, kao da je ova razlika posljedica dugih pustih vjekova, u kojim je žena bila lišena odgoja, ali da će se tokom vremena njen mozak razviti tako, da će biti jednak mozgu muškarca, jer se iste te razlike opažaju i kod onih plemena, koja od iskona žive u divljaštvu i kod kojih nema ni traga odgoju ni muškog ni ženskog spola.

Ako je odgoj i nauka uzrok, da je muški mozak veći i sregjeniji od ženskog, zašto se onda ta razlika u istom obliku opaža među spolovima i kod posve primitivnih naroda, koji su još u prvotnom stadiju prirodnog razvijanja i kod kojih jedan spol nad drugim u pogledu intelektualne sposobnosti nema ni trunak prednosti.

Nu neka se malko umire naši inteligenti, koji među nama podupiru širenje materijalne kulture. Jer Zapadnjaci sami dokazuju, da se razlika između njihova muškinja i ženskinja u istoj onoj mjeri povećaje, u kolikoj kod njih civilizacija napreduje.

U velikoj enciklopediji čitamo ove retke:

— „Napretkom civilizacije sve jasnija postaje prirodna diferencija između muškarca i žene; ta se diferencija više očituje kod bjelaca, nego li kod crnaca".

Nu neka se ni malo čitaoc ne čudi, što je ova razlika između spolova veća u ovom obliku zapadne kulture. Ta prirodni zakoni svojim nijemim riječima govore muškarcima i ženama, koji žive u zemljama, gdje ta kultura vlada:

— „Čuvajte se, da se ne ogriješite o zakone Božije mudrosti i da ne povregljujete njihove nepromjenljive principe, jer koliko god uznastojite, da sebe i svijet zavarate, opet ne ćete moći proizvesti promjene u njima.

Ta svi su se prijašnji narodi bunili proti tih zakona i o njih se griješili; pa su za to izginuli u valovima ništavila, ne vidjevši ni trunak koristi od svoje moći i veličine.

Istina, ovi prirodni zakoni nemaju jezika ni usta, da nas riječima opomenu na naše pogreške i zablude, ali oni nas opominju svakodnevnim pojavama i događajima, koji se u njihovu okviru dešavaju.

Eto baš ovo povećavanje diferencije među muškarcem i ženom vrlo je praktičan dokaz, da se žena ne kreće u djelokrugu, koji joj je Bog odredio. Neka se za to žene već jednom prenu iz svog sna; neka se ljubitelji ljudskog napretka osvijeste i nastoje, da racionalnim putem uvedu ženu u njene **prirodne granice**.

Muslimanska se žena mora strogo čuvati, da ne pane u strašni ponor, jerbo ako bi i muslimanke — kao Evropejke — počele tražiti onu umišljenu samostalnost i emancipaciju, ta bi njihova težnja mogla — Bog ne dao — još više povećati razliku između njih i muškaraca i mjesto slobode donijeti im vječitu nesreću.

Neka uz to muslimanska žena dobro znade, da povećavanju diferencija između njenih sestara i muškaraca u civilizovanom svijetu nije ništa drugo uzrok, nego njihovo nastojanje, da se s muškarcima natječu u njihovu vanjskom životu, jer taj je život poprište samo muškog a nipošto ženskog rada.

Ove poznate diferencije baš čine, da muškarci od vjkada trajno nadilaze žene u svjema poslovima i odnošajima vanjskog života.

A dokle bi se tek onda dotjeralo, kad bi se ova razlika još više povećala?...

Nacionalni ekonomisti su na osnovu glavne prirodne diferencije između muža i žene po matematičkim principima izračunali privilegije i hegemoniju muškog spola nad ženskim. Tako n. pr. filozof Proudhon dokazuje, da cjelokupna sposobnost i snaga muškarca prama cjelokupnoj sposobnosti žene stoji u razmjeru kao 3:2.

On zatim doslovce ovako piše:

— „Svako društvo nastaje iz ujedinjenja triju elemenata: rada, znanja i pravde; pa po tom prava vrijednost muškarca prama vrijednosti žene stoji u relaciji kao 3X3X3 : 2X2X2 t. j. kao 27:8; uz ove pak uslove apsolutno se ne može uspostaviti ravnovjesje između snage i sposobnosti ženske i muške; s toga je podložnost slabog spola jakomu spolu nužna potreba, koja se ne može ničim odstraniti.

Kako žena pred forumom prirode i pravde svojim sposobnostima odgovara tek trećini muških sposobnosti, to bi emancipacija, koju u ime cijelog ženskog spola neki traže, po nju bila prava nesreća, koja bi ju dovela u očajno stanje, da ne rečem ropstvo. I takav bi njen položaj bio posve legalan".

(Nastaviće se.)

A. Hifzi Bjelevac:

Za ljetne dosade.

(Hadžer-Merešov dnevnik.)

1. Bilanca jedne godine.

Prošla je godina! Za pravo nije to kalendarska godina. Nešto više ili manje, ne znam! Bilo je isto ovako vrijeme Ali razlika je velika od lanjske godine. Nije vrućina. Ima kiša, pak nije nužde nikuda iz Mostara. A i ne može se. Veliki događaji, ratovi, razne političke, diplomatske i književne afere na dnevnom redu! Konferencije, ugovori i t. d., propadanje na jednoj strani, dizanje na drugoj — i obratno, rušenje podignutog i oskrnuće uskrsloga.,,

Ništa! Čudna godina!

Čovjeku dolaze svakakve misli u glavu, osobito kad je na samu, kad nije u društvu. Ne može se načuditi, je li se to sve dogodilo, u jednoj godini ili u jednom stoljeću.

Ako počmeš od lanjske godine, sa ovog istog mjesta gdje smo za jednog problematičnog popodneva slušali vojničku glazbu na našem „guvnu“, pa pregledaš u duhu sve redom počam od prve „Gajretove“ skupštine, pa druge pa ugovora o Tripolisu i rata na Balkanu, prvog i drugog, pa do danas do ponovog poziva na „Gajretovu“ skupštinu, imao bi mnogo reći, ali to se ne može pisati sada za ove dosade.

O tom kad noći podulje.

Opet, koncert!...

Svijeta ima više! Uzrok je nedjelja, jer sada rijetko kada u petak koncertuje glazba! Svijet je ne razumi.

Lani smo krivo mislili. Držali smo: ili glazba nas ne razumi, ili mi glazbu, nu danas ja ispred sebe smijem jedno priznati: da je pogreška na mojoj strani. I to je uspjeh jedne godine — spoznanje, da nešto ne razumim... Je li to napredak ili nazadak ne znam, samo se ja tješim s riječima jednog glazbenika, koji mi je rekao, da nemam sluha i ako osjećam ljepotu...

Što se mene tiče, ja sam spokojan. Probao sam da naučim ali mi nije išlo od ruke. Ne znam šta je to; — valjda nemam dara, ili sluha, ili ruke ne umiju gudalo držati. Jedno će biti. Kupih violinu i nakon po godine prodadoh je, a ne naučih... Poslije tamburicu, pa harmonije i ništa!... Ne znam ni uz obične gusle. Sramota! Možda bi me i Tale proklinjao da oživi...

Vratiću se koncertu.

— — — „Cigarete!“..

— Sofort bitte schon!...

— „Kelner!“..

— Molim odmah!...

Neko kuca ključićem o čašu. Zvek noževa i viljuška. Vojnička glazba svira nekakav komad, koji zviždi i ciliće. Sjednem.

... „Bitte schon!“..

-----Kelner! -----

—, Izvolite naručiti gospodinel

— „Jedan program — — — —“

— Kelner! --

Kucanje čaše. Glazba prestaje naglo osječeno.

— Zahlen, kelner! — —

— — — Pivo gospodine? — —

—, Jedan program. — —

—, To će Vam vojnik dati, izvolite — — —

Ja šutim. Kelner ljutito odlazi.

Prevrćem novine. Ima ih i starijeg i novijeg datuma sa dogagajima na Balkanu, slike sa ratišta, razna izvješća, crtice i priče o pojedinim okršajima, izvještaji novinarskih dopisnika i t. d.

Za tim londonska konferencija, njezini planovi i zaključci, onda **potpisi preliminarara.** — — — **Borba žena**

za pravo glasa u Engleskoj, pohod španjolskog kralja u Pariz . . . Protesna skupština odgojiteljica u Parizu proti romana „Les auques gardiens“.. .

Izvješća francuskih novina o pomiranju i porodu i bojazan za budućnost francuske nacije. Traženje uzroka i traženje brzog lijeka proti te nesreće, koja hara francuski narod. Javlja se i Adam Pane sa svojom „Stefanijom“, tumačeći na svoj način uzrok opadanju francuskog naroda.

Odložim novine. Gledam okolo sebe. Pred hotelom u parku šetaju oni, koji ne će da sjede. Sve u svili što je ženska, a sve u novu što je muška... Ne mogu se podignuti, da čujem, o čem razgovaraju.

Do mene sjedi plavelinka sa dvoje djece. To je, rekoše, žena nekakva francuza, koji je došao kopati čuriru u Hercegovini. Da, eto i njega sa dvojicom inženira za drugim stolom. Govore o poslu, o izdavanju akcija...

— To će donijeti velike koristi narodu. .. govom on finom francuštinom.

. . . „da ćete mu odnijeti otkriveno blago iz njegove kuće — mislim u sebi.

Ja prevrćem opet novine. Glazba svira nešto polagano, nešto fino toplo. Turska straža! — uskliknem na pola glasa i odložim novine. Zamislio sam se tamo negdje blizu Jildiza, za doba Hamidova vladanja. Zvuci glazbe polagano dolaze. Za tim sve glasniji i glasniji i čini mi se, da vidim kako ispred mene prolaze.

Opet lakše. Odlaze. Nestaje ih za zavojem, kako će pred Hamidije džamiju da se poklone silnom gospodaru. . .

— To je neko mekano i lijepo čuvstvo, što samo jedan orijentalac razumi, mislim u sebi. A mi svi to osjećamo onu mekoću i ljepotu, onu toplotu, koja dolazi od drugog sunca!... Toplo i lijepo!...

Povlagjivanje... Gledam... Šta? pitam se, to se i ovim ovdje svigja!...

Onda je lijepo!...

Razumim Istok, ali nemam sluha da i Zapad razumim. . .

Ipak je to dobar uspjeh od jedne godine!...

— „Platiti!“..

— „Izvolite, gospodine!“

— „Ja sam iskao program današnjeg koncerta i nijeste mi ga donijeli, čitao sam novine, koje sam ovdje našao i evo vam dvadeset helera.. .

Ostalo za drugi put!...

. . . Hvala gospodine. . .

10. juna 1913,

Zilkida A. Tuzlanka:

Oh, gdje si?..

Jesenji vjetrovi tiho lahoru
I s drvlja lišće na zemlju pada
I kroz aleju potok žubori,
Ko u mom srcu pošljedna nada.

Hoću l' ga vidjet? Il nikad više
Moja ga ruka zagrlit ne će ?
Ah, da l' u Levhi — mahfuzu piše .
Da me resit ne će moje rosno cvieće?.

O gdje si, gdje si dilberu dragi,
Da moga srca liječiš boli?..
S vjetrom ti leteć moj uzdah blagi
Za jedan evo cjelov te moli.

Dr. Osman Namik:

Teiste i ateiste.

(Vjernici i bezvjerci)

S turskog prevodi: **Abdusselam Hadžiferizović.**

(Nastavak.)

Čovjek najprvo ispita i shvati bivstvo i narav jedne stvari, pa tek onda upravi njoj težnju, nagje je i napokon prihvati, jer nikakove nema koristi od istraživanja argumentata o bitnosti neke stvari, ako se je čovjek u nju uvjerio, prije nego što ju je shvatio i razumio; osim toga njegovo poznavanje te stvari ostaje dvojbeno i sumnjivo.

Nu ovdje je po srijedi još nešto. Ja mislim, da Džahid beg, koji je osmanlijski i islamski sin, a osim toga čovjek školovan i naobražen, znade šta je vjera i da shvaća njenu bitnost prama svojoj intelektualnoj sposobnosti. On pak sam obratno tvrdi, da ne poznaje i ne shvaća religije; pa mi tu njegovu mahanu i nedostatak pripisujemo slaboj formaciji njegova mozga. S toga on ima potpuno pravo, kad veli, da je u pravu, što ne razumije teističke argumente u pitanju Božije egzistencije.

Neka Džahid beg malo bolje promisli o tom, kakovu je nepravdu učinio, pobijajući teističku postavku, da je religija Božiji dar. Ja ga zaista iskreno sažaljujem.

Nu hajdemo dalje.

Ako je gospodin doktor svojim riječima: „Ja ne mogu naći ni jednog vjernika, koji u ovom pitanju ne postupa svojeglavo i t. d." mislio reći, da vjernički argumenti ne obuhvataju i bezvjerničke dokaze i da su konstruisani samo za to, da teističko vjerovanje utvrde, onda je i nehotice priznao, da vjernici općenito uzevši slijede svoje vlastito mišljenje, da nikoga kao Džahid beg slijepo ne majmunišu.

Neka nam Dr. Džahid beg iznese jedan argumenat, koji bi teističko vjerovanje obuhvatao, a koji ne bi uz to i bezvjersko vjerovanje mogao utvrgivati i stajati u odnošaju s njegovim subjektivnim mišljenjem.

On preko toga šutke prelazi i ovako nastavlja:

-- Ja ću ovdje još nekoliko riječi progovoriti o naravi metafizičkih dokaza i o mišljenju vjernika o Bogu. Da dobijemo neki pojam o tom mišljenju, kojim bezvjerci, osobito nominaliste¹⁾ dosta važnosti daju, dovoljno će nam biti analizirati nekoje metafizičke argumente kao što je Descartesov²⁾ i Sent-Anselmov³⁾ dokaz o egzistenciji Božijoj.

Evo, kako Descartes rezonira;

— Ja znam, da jesam, ali šta sam? Ja sam manjkavo, nepotpuno, nesavršeno biće; nu ja ne mogu ni zamisliti svoje nepotpunosti i nesavršenstva, što ne ću zamisliti jedno apsolutno savršeno biće. Ova misao ne može od sama mene poteći, jer sam nesavršen, a ne može mi takogjer doći ni iz vanjskog svijeta, jer on je od mene još nesavršeniji. Dakle nužna je konzekvenca, da je ta misao meni došla od jednog apsolutno savršenog bića, koje samo o sebi postoji.

Meni ovo Descartesovo rezoniranje izgleda kao kaotični skup nepotrebnih riječi, koje se ne mogu razumjeti. To je priznanje, koje se ne temelji na uzrocima, koje je badava u vjetar bačeno. Naravno, ja ne mogu otkriti, kakvo vi o ovom dokazu mišljenje imate; ali ako ga ne smatrate — kao ja — nepotrebnim fraziranjem i uzaludnim sofističkim mudrovanjem, onda iz toga nužno slijedi, da ste i vi vjernici i da se identifikujete s Descartesom u njegovu mišljenju o Bogu."

Mi ćemo u prvom redu analizirati ovaj Descartesov argumenat. On postavlja tvrdnju: „Ja znam, da jesam" i time nam najprije kaže, da osjeća svoju egzistenciju, a zatim odmah stavlja pitanje: „Ali šta sam ja?", iznoseć na srijedu spoznajnu ideju svoga „ja", pa onda na to odgovara: „Ja sam nesavršeno, manjkavo biće" i tim riječima priznaje svoju nemoć i slabost.

Poslije tog dolazi ova premisa: „Nu ja ne mogu ni zamisliti svoje nepotpunosti i nesavršenstva, što ne ću zamisliti jedno apsolutno savršeno biće".

Ovim mudrim riječima Descartes hoće reći, da čovjek — misleći o svojem bivstvu i egzistenciji ne može shvatiti svoje slabosti i nemoći sve dotle, dok — zamišljajući prama svojoj umnoj sposobnosti savršeno biće — ne sazna, da je to biće nužno i da je sav bitak u njegovoj vlasti i samo njemu posvećen.

Riječima: „Ova misao ne može od sama mene poteći, jer ja sam nesavršeno biće." Descartes iznosi fakat, da sam čovjek svojim nastojanjem ne može nikad da shvati

¹⁾ Nominaliste su pristaše nominalističkog smjera u filozofiji, po kojem se sva naša spoznaja osniva na pet vanjskih osjetila, te je svo ljudsko znanje prema tome relativno. Nominalistički nazor uzima, da općeni pojmovi (universalia) nemaju objektivnog bitka, nego ih tek naše mišljenje iz pojedinih predmeta apstrahira, te prema tome imadu bitak samo u nečemu pojmovnom i označuju se riječima „nomina". Po toj filozofiji ljudski um ima jedno svojstvo, koje čini, da čovjek realnim bićima smatra i one supstancije u prirodi, koje nemaju apsolutnog bitka, te da priznaje opstojnost i nadnaravnih metafizičkih bića. I misao o egzistenciji Boga ragja se iz tog svojstva po mišljenju nominalista.

²⁾ Poznati francuski filozof, koji je živio u sedamnaestom stoljeću.

³⁾ Glasoviti crkveni pisac, čije su metafizičke rasprave dobro poznate na Zapadu.

visokih istina, je da mu se njegova slabost i nemoć ne da uspeti u njihove tajinstvene i nedokučive sfere.

Premisom pak: „Ova mi misao ne može doći ni iz vanjskog svijeta, jer on je od mene još nesavršeniji...“ hoće da nam kaže, da odgoj, nauka i znanstveno ispitivanje svemira ne mogu-nikad samostalno dovesti do spoznaje Boga i istina, te da je čovjeku nemoguće iz vanjskog svijeta crpiti upute za to, što sva njegova bića u pogledu spoznaje sposobnošću intelektualnom daleko ispod čovjeka stoje.

Ovo je posljedna premisa i nju slijedi silogizam: „Dakle nužna je konzekvenca da je ta misao meni došla od jednog apsolutno savršenog bića, koje samo o sebi postoji.“

Ovim nam zaključkom Descartes dokazuje, da se spoznaja Boga stječe samo objavom i Božijim nadahnućem i da se istina u ljudskom srcu javlja isključivo kao božanski dar. Descartes je o egzistenciji Božijoj navedeni argumenat. zdravom logikom pripremio, te ga prema svojoj intelektualnoj sposobnosti i znanju shvatio i njegovo jedinstvo priznao.

Može se reći, da je Descartes drukčije mislio, ali to se nas ne tiče i mi se bez potrebe ne ćemo upuštati u ispitivanje njegove savjesti.

Džahid beg ne će razumjeti ništa od ove analize, pa ju mi upravljamo samo onim, koji će ju pravo shvatiti.

Mi pak držimo, da gornje Descartes-ove riječi više slične na riječi jednog dubokog filozofa, nego li na riječi jednog zatucanog vjerskog fanatika. I to je istina.

Ako pak te riječi Džahid beg ne razumije, smatrajući, da spadaju u područje metafizike, to je posve naravno, jer ne razumije njihova sadržaja, da bi ih mogao prihvatiti ili kakovim dokazima pobiti.

Tvrdokornim fanatizmom on negira opravdanost tih riječi Descartes-ovih i ovako nastavlja:

- »Nu uzalud se je trudio Descartes, taj veliki čovjek i ponos sedamnaestog stoljeća; on je badava dokazivao svoje uvjerenje o opstojnosti Boga. Jer ako je čovjek u nešto uvjeren, on ne osjeća potrebe, da to svoje uvjerenje dokazuje i opravdava.

Moguće, da to Descartes nije shvaćao. Nu neka nije shvaćao; ali to je prirodni zakon, a stajati pod uplivom prirodnog zakona., ne zavisi o poznavanju njegovih principa.

I baš stoga se je Descartes opet utekao prirodnom zakonu, t. j. on se je umno naprezao i mučio, ali svoje uvjerenje nije ničim opravdao, nego tek bez argumenta afirmirao. Ta on je apsolutno uvjeren bio u svoju tvrdnju o egzistenciji Boga i za to ju nije bio potreban dokazivati. Po tom njegov argumenat nije ništa drugo, nego prazna frazerija.

Ovdje se ne govori o tom, da li je ovaj argumenat Descartes upotrebio zato, da svoje uvjerenje potkrijepi, ili nije, a Džahid beg ga je naveo za to, da ga prikaže kao metafizički dokaz o Božijem bivovanju. Ovdje je trebao ovaj argumenat ili priznati valjanim, ili dokazati njegovu nevaljanost; nu on se je kao i u dosadanjim svojim izvodima i **u ovom slučaju držao samo sofisterija. Osobito je**

nelogično i nerazumno što gosp. doktor tvrdi, da je Descartes uzalud um naprezao i mučio se da dokaže opstojnost Boga i što veli: da je to činio pod pritiskom prirodnog zakona, a da tim svom prvotnom uvjerenju o Bogu nije niti što dodao, niti oduzeo.

(Nastavit će se).

Hazim Muftić:

Stambolski softa i Sadri-azamova kći.

(Istočna pripovjetka.)

(Svršetak).

Za to pristupi jedna lijepo obrazovana sluškinja pred hafiza, te ga u prisutnosti glavnog hanumina tajnika, koji opet sve iskaze putnika bilježi u jednu knjigu; upita:

— „Oprostite, efendija, nešto ću vas ispitati: Moja gospodarica vam šalje mahsus selam i moli vas, da meni kažete vaše cijenjeno ime i prezime, vaše prebivalište i odakle putujete!“ —

Hafiz joj sve lijepo kaza i usput reče sluškinji, neka zamoli hanumu da ga pusti, da može ići svojoj kući, pošto se je davno sa svojim ukućanima rastao, a da bi on drage volje kasnije, do nekoliko dana, mogao doći, pa ovdje svoju kuruntinu odležati.

To sve tajnik zapisa, a sluškinja, kad ču hafizovo ime i prezime, vrcnu se, te odleti iz sobe, kao da je neko kandžijom ošinu i otrka svojoj hanumi:

— „Meni muštuluk hanuma! Tvoj je efendija došao!“ — viknu sluškinja i kaza joj, kako se zove noćesnji njihov musafir.

Hanumi se lice razvedri, daruje sluškinju obilnim darom, ali radi veće sigurnosti, pošalje još i drugu i treću sluškinju u musafirhanu, da i one ponovno ispitaju novog musafira o svemu, kao što je to i prva učinila.

Sluškinje su sve jednako kazivale i svaka je dobila krasne muštuluke, a onda se hanuma sama zavila, obukla zar i rukavice, metnula koprenu na lice i uputila se u musafirhanu.

Kad se je i ona uvjerila, da je novodošli musafir, niko drugi, nego baš glavom njezin željno očekivani hafiz, onda se je pred njim otkrila i kazala mu, sve šta se s njom zbilo, od kako je on otišao u svijet.

Tada je i hafiz svojoj ženi pripovijedio svoje doživljaje u putovanju i od te je noći nastao sasvim novi i veseli život u tim sarajima.

Musafirhane nijesu ukidali, nego su i nadalje tu putnike dočekivali i proširili svoje dobrotvorno djelovanje na više, te su podizali mektebe, bolnice, sirotišta i druge hairli zavode.

Nikada nijesu nikom ništa na žao učinili, svakog su potpomagali i ugledali, a trošili su samo u Božije ime, Njemu se zahvaljujući i od Njega tražeći pomoći i blago-

slova, jer su oboje bili uvjereni, da onaj sav imetak što ga njih dvoje zaimadoše, ne stekoše ga svojom mukom ni zaslugom, nego jedino Božijom dobrotom i merhametom.

Hafizu je njegova dobra žena, kad se je s puta povratio, kazala, da još nije druge polovice onoga šipa ni načela, nego da je ostavila, te da će je zajedno s njim nastaviti trošiti.

Tu je dakle bilo sreće i blaženstva i zobilja, ali sada nastalo jedno novo pitanje. Osjećalo se je da nešto fali...

I hafiz i žena mu, imali su sada veliku želju, da svoga punca i oca nekako obavijeste, da njegova kći nije umrla, da i sada živi i to, sretnim životom da živi.

Ta je dakle želja morila naš sretni i čestiti par.

Oni su o tome mnogo razmišljali, zdogovarali su se i sa nekim višim državnim dostojanstvenicima, koji su s njima bili u prijateljskom odnošaju i kojima su svoje tajne bili već povjerali.

Po tome se je čitavo visoko i učeno carigradsko društvo upreglo u tu misao i brigu, kako bi se našao najshodniji i najljepši način, da se sijedom velikom veziru kaže, da mu je kći i sad živa.

Najkašnje se jedan učeni i visoki dostojanstvenik sjetio jednog izlaza, kojeg priopći ostalima, što su svi kad je razjasnio, kako bi se to imalo izvesti, odobrili i pristali na to.

Po predlogu toga prijatelja imade se u hafizovoj kući prirediti jedno veliko odlikaško sijelo, na koje će domaćin pozvati mnoge paše i vezire, učenjake, državnike pa i svog punca — Sadri — azama.

Za to se je izabrao naročiti odbor, koji se imao pobrinuti za sve da sijelo ispane što urednije i sjajnije.

Odbor se je najprije pobrinuo, da gosti dobiju što ljepšu večeru. Za tim se je ispitalo, šta veliki vezir najvoli jesti i šta je njegova najmilija zabava. U tome je hanuma bila najbolji tumač, te je kazala, da se njezin otac najradije zabavlja poslije večere, igrajući se s njom šaha.

U tu svrhu se nabavilo raznovrsnih igara, kao tavlja, dama, domine i jedan osobito lijep šah istog kroja, kakav je po opisu hanume bio u kući sijedog vezira. Te su se sve igre poredale na jedan posebni hastal u odmornoj sali, gdje će gostima biti pri ruci. Za svaki slučaj pozvano je i nekoliko vrsnih liječnika na tu zabavu, da mogu uvijek biti na usluzi.

Po tome se je sve udesilo i priredilo, da nikome ne smije ništa manjkati i u odregjeno vrijeme gosti su došli i sijelo je u potpunome jeku započelo.

Sijedi vezir kao najsitariji i najodličniji među pozvatim, zauzeo je počasno mjesto po odredbi priregjivačkog odbora, za to su se svi, kako domaćin, tako i ostali najviše kretali oko velikog vezira, kao pčele oko svoje matice, zabavljajući ga i čineći mu razne usluge.

Poslije večere, koja se je obavila u posebnoj dvorani, prevedeni su odlični gosti u odmornu salu, koja je bila prostrta i nakićena isto, kao što je bila prostrta i nakićena najmilija soba velikog vezira u njegovom domu.

Kad je vezir sjeo na za njegov odregjeno mjesto, bio je nekako dobro raspoložen, kao da je kod svoje kuće, a to je valjda djelovao taj namještaj, koji je za njegov bio nekako običan, a i drugi su gosti bili veseli, te je možda i to utjecalo, pa je vezir bio dobre volje.

Sad je zabavljanje započelo na svim linijama.

Svak se o nečem razgovarao, kahva i razni šurupi se pili, najfinije se cigare pušile. Neki se opet igrali kakvih igara, neko nešto, neko nešto samo je veliki vezir mirno sjedio izvaljen u mehkoj kadifeli stolici i kroz dim od svoje cigare gledao na hastal, koji je naprama njegovu sjedištu bio postavljen i na njemu poredane razne skupocijene stvari sa onim fino izragjenim raznim različitim igrama.

Vezir je najviše gledao u onaj šah i pri tome se je vidilo, da ga je to gledanje za čas bacilo u neku sjetu i rastrešenost. Brzo je pušio i često kao uzdahnuo, ispravljajući se na svojoj mehkoj stolici. Sve je izgledalo, da bi starac, da ga nije bilo stid tolikog društva, — među kojima su mnogi njegovi mlagji i potčinjeni, — sada najvolio propjevuljiti koju pjesmu — tužaljku, s kojom bi rado oplakati nekadašnju svoju sreću.

Tu promjenu na veziru pratili su po dužnosti mnogi prisutni gosti, te su stali hvatati zgodnu priliku, da se late posla, te sa vezirskom u zgodan razgovor zagju.

Prvi je započeo domaćin. On je tobož iznenada prevukao svoju stolicu bliže vezirovoj, te je u ulogi domaćina nastojao upotrebiti svu svoju vještinu, da starca razgovori i zabavi.

— „Ekselencija, nešto ste kanda neraspoloženi? Mogu li vam kakvu uslugu učiniti?!“ —

— „Estagfirulah! Molim nije ništa manjkalo, samo onako na nešto sam se podsjetio, odgovori punac zetu, iznenadivši se na njegovo pitanje.

— „To mi je milo. Ali ja bih želio, da ni uzdisajima nema mjesta pod mojim krovom. Strah me dakle, da vam nije što kod mene neumjesno izvedeno, učinjeno, rečeno ili tako što!“ —

— „Ni najmanje kuzum! Nego zbilja, da ne bi vi što na me posumnjali, ja ću vam povjeriti jednu štamparsku pogrešku...“

... Onaj šah ondje na onoj masi podsjetio me je na moju rahmetli kerimu. . . Znete vrlo rado sam se s njom igrao šaha!

... Pa eto, to je! ... A ona je toga znala izvrsno! Rahmetullahi alejha!“ ...

— „Allah rahmet ejle! — Nemojte molim vas ni govoriti o mrtvim! Nego da vama, — ako dozvoljavate, — pribavim nekoliko časova te ugodne zabave. A to će biti ovako: moj harem znade vrlo dobro igrati šaha, a šah je eto tu, pa ću ja s vašom dozvolom dovesti svoju hanumu evo ovdje. Neka se lijepo zamota i metne koprenu, pošto imade mnogo jabangjija, pa neka vas tako želja mine vaše rahmetli kćerke!“ —

Vezir se tome nije mnogo opirao, jer je bio strastveni šahista, a pošto se nije poigrao, od kako mu je kći

umrla, to mu se činila neka osobita sreća i naklonost domaćinova, da će mu pribaviti toliko ugodnosti, te će sad uživati dvostrukom slasti: umisliće da mu je kći živa i da se eto s njim zajedno igra njemu najmilije igre — šaha.

— „To će biti kruna noćesnjeg veselja i vrhunac vaše dobrote!” — uskliknuo je vezir za hafizom, kad je ovaj pošao da zamoli hanumu, da sa časnim starcem okrene jednu partiju šaha. Dotle su drugi za igru sve priredili: primakli do vezira naročiti niski sto, postavili na njegov šah sa figurama, privukli još nekoliko fotelja i kanapu za domaćina i hanumu i drugo što je trebalo.

Kad se je domaćin pomolio sa hanumom stasitom kao što je i vezirova kći bila stasita, sa odmjerenim i odvažnim koracanjem, kao što se je i vezirova kći kretala; obučena u crni svileni zar, kakav je i vezirova kći najviše oblačila, sve je tada skočilo na noge i svratilo pozornost k stolu, gdje će se sada vezir i njegova kći igrati šaha.

Vezir nije razumio te tolike pozornosti, koja mu je od svijuju prisutnih bila posvećena, nego je držao, da se to sve radi njegove starosti i visokog položaja čini.

Starac je bio ushićen pojavom mlade u žaru zamotane hanume, te mu je njezina u svemu sličnost njegovoj kćeri odmah izmamila duboki očinski uzdah.

Sad je već i igra započela i cijelo je društvo sa velikim zanimanjem pratilo svaku kretnju igrača.

Ali čim je ruka domaćice, odjenuta u finu od crne svile rukavicu, pomakla već treću figuru u igri, stari se vezir stao gušiti od plača.

Na upit domaćinova, što je uzrok tolikom plaču starac je odgovorio, da je ruka njegove igračice ista, kao i ruka njegove rahmetli kćeri, da su kretnje, potezi, način igranja i sve eto u dlaku, sve je isto.

— „Pa nemojte toliko plakati, jer je moguće, da vaša kći još živi, moguće je da vam je ona sasvim blizu!” — reče domaćin smijući se, ne bi li malo starca razgovorio.

— „Od kud vam padaju na um take riječi, kuzim? Ko umre, ne vraća se više megju žive!” odgovori starac duboko uzdahnuvši.

— „Pa zbiljam, nije potrebno se toliko žalostiti na ovakom jednom veselju. Može biti da i u domaćinovim riječima imade nešto istine!” umješa se netko iz društva.

Starac se na ove riječi malo izvali u svom naslonjaču pa čudnim i ukornim pogledom pogleda onoga gosta, koji je posljednje riječi izgovorio, kao da hoće da svojim očima vidi to čudovište, koje može u tako odličnom društvu govoriti nešto, što nema nikako svoga značenja.

Na to onaj bez ikakva pometanja nastavi obrazlagati, dokazujući, kako je moguće, da je vezirova kći bila samo zamrla. Ukućani mislili, da je ona u istinu umrla, pa su je opremili i zakopali. Poslije da je može biti neko sumnjajući u njezinu smrt, došao pa je lijepo otkopao, dozva je k svijesti i izliječio. Ali, da o tome nije smio ocu njezinu ništa do sad kazati i t. d. Govornik navede nekih sličnih slučajeva, gdje su se neki i nakon liječničkog

ustanovljenja tobožnje smrti, ipak poslije davranisali i k životu povratili.

Na ovo je vezir samo šutio i čudio se, držeći da je to sve pravo, ali da se to njega nikako ne tiče, pošto on zna da je on svojom rukom svoje dijete u zemlju spustio, te da je taj sav razgovor izveden nekako slučajno, radi njegovog uzbujenja, što je ustanovio veliku sličnost megju njegovom rahmetli kćerkom i ovom ovdje domaćicom, ali je taj sav razgovor ipak mnogo vrijedio, jer je starca doneklen pripremio na daljnja otkrića.

Sad su vezira pitali, da li bi on mogao poznati svoju kćer, kad bi se ona sada slučajno odneklen ovdje pokazala, a on se je smijao takom pitanju, izjavljujući da bi svaki otac svoje dijete svakad mogao prepoznati, da to nije ništa teško i da je to uopće smiješno i suvišno pitanje.

Iza toga se je umješalo još nekoliko govornika, koji su izokola dokazivali veziru, da je moguće prava istina, da je prisutna domaćica prava kći njegova a najkašnje je domaćin, kad je već vidio, da su starca na sve pripremili kad je sav ugovoreni program iscrpljen, ustao te svečano i ozbiljno veziru očitovao, da ta njegova domaćica u istinu jest njegova kći, za koju je on mislio da je bila umrla i da to dokaže, zatražio je dozvolu od starca da može skinuti koprenu sa lica svoje žene.

Kad se veziru oči ustavile na licu i suznim crnim očima prisutne domaćice i kad se po tom uvjerio, da to nije niko drugi, nego prava njegova kći, onda mu je došla — od silnog uzbujenja - nekakva slabost, te se je kao onesvješten zavalio na svojoj naslonjači.

Doktori su se odmah našli u pomoći i za nekoliko časaka su vezira opet osvijestili.

Iza toga je kći oca poljubila u ruku i zet puncu u prisutnosti svijuju gostiju ispričovijedao svoju i svoje žene prošlost i doživljaje.

Kad se vezir već dobro davranisao i počeo živjeti novim životom, rekao je zetu da se obistiniše njegove riječi, da je njegova dobrota što mu je dozvolio igrati se šaha sa domaćicom: kruna noćesnjeg veselja!

Sutra dan je vezir išao osobno na mezarluke, otkopao kćerin mezar i kad je vidio, da unutra nema ništa, onda mu je uvjerenje bilo potpuno, te je taj sav dogagaj u prvoj audienciji caru ispričao.

Epigrami.

Poslovice raznih naroda. Po njemačkom složio:

Sulejman Mursel.

Nek propada, nek se ruši,
Neka gori, nek se puši;
Svakoj kući pravo budi,
Gdje preslica maču sudi.

Udri loncem o kamen
Život mu o koncu,
Sad kamenom o lonac,
Opet kuku loncu,

Kažu dobro i jeftino
Nije brat i brat;
Jeftin pazar znadni da je
Tvome džepu tat.
*

Kada majstor zvono l'jeva
I ne sluti kob,
Da će možda ono isto
Pratit ga u grob.
*

Za vel'ku gospodu i lijepe žene
Što ću reći čuj:
Dvori ih i slušaj, gledaj im u zjene,
Al' im ne vjeruj!

S. Bakamović:

Iz arapske lirike.*)

Ti noćas motraše nebo, poplavljeno zvijezdama. I ti govoraše: „Ja mislim na gjulistane Šama, koji obiluju tako krasnim cvijećem.“
Amr Jezid.

*

Sunce, crvenije od cvijeta ohkuana, zalazaše za ladanjem. Ovo bijaše ugovoreni čas. Ja bijah privezao svoga konja i sio. I ti dogje moja draga! Mene je tada obuzela velika jeza, kao spavača, kojeg iznenadi zora.

*

Ibni Zejdun.

Kad je molim za milost, ona se zadovolji sa smiješkom, gledajući preda se. Šta ja mogu očekivati od jedne tako velike ljubavi! Ona zna za moć svoga smiješka. Kako ću joj zatajiti, da je ljubim?

Ti si moj svijet sa brežuljcima i vrtovima, sa izvorima i plodovima. Ja bih želio imati tisuću usta, ja bih želio, da nikako nemam potrebu spavanja. Ipak nijesam li ja putnik, koji svake večeri zaspe pod mirisavim lišćem?

Ti si moj svijet s brežuljcima i vrtovima, s izvorima i plodovima. Kad se tvoj dah dotakne moga lica, ja pomislim na lahore Hidžaza, koji su potrgali nebrojene ruže.

Moji sokolovi mršaju na svojim sjedalima, moji se konji otugjuju od uzde, sjaj mog oružja počima tamniti; ali šta stalo do svega toga, kad je sjaj tvojih obraza sličan krvavom srcu šipova, kad je tvoj trbuh mnogo vitkiji od legja mojih atova i kad su tvoji poljupci uvijek nezasićeni sokolovi!

Prostrt po slatkim brežuljcima tvoga tijela, ja pijem na izvoru tvojih usta, stiskajući svoje plodove.

* Abđulah El-Hassan.

*) Čuveni orientalista Franz Toussaint je u pariškoj smotri „Mercure de France“ u francuskom prevodu objelodanio nekoliko lijepih kasida arapskih, koje su nedavno nagjene u gradu Tombuktuu (Istočni Sudan) u arhivima starog Šankore-škog islum. sveučilišta.

Ovdje su nekoje od tih kasida po francuskom doslovce prevedene.

Djeca sjedeći u avliji džamijskoj, ponavljaju ajeta iz Kur'ana. Da li će se kasnije sjetiti, da im je Mahma spremio smokava i snijega?..
Nepoznati pjesnik.

*

Pustite ljubavnike, neka se skitaju oko moje kuće. Možete li vi spriječiti muhe, da ne lijeću oko medenih, kolača?

Pustite ljubavnike, ali ih obavijestite, nek sagrađe sebi grobove, jer nikoji melem ne liječi ozljeda, koje pro-uzrokuju oči moje drage.
Nepoznati pjesnik.

NARODNE UMOTVORINE.

Zeman druge...

Zeman druge da se rastajemo,
Gdje reknemo da se sastanemo.
Neko dvoru, neko dragom svome,
A ja nemam dvora ni dragoga:
Bili dvori, pa se salomili,
Bio dragi, pa se oženio.

Bjeli Bišću.

Bjeli Bišću golem teferiču,
Sa tebe se vidi na daleko,
Gdje moj dragi bjele dvore gradi.
Poduminte meće jasenove,
A pendžere oči djevojačke,
A demire od junaka ruke
Simlju teše u pozlatu meće.

Dertli jesam.

Dertli jesam, večerala nisam:
Da je šećer, nebi večerala,
Da je halva nebi pogledala,
Da je diba neb' je oblačili.
Nit sa babe, nit sa mile majke,
Već sa dragog, sam ga Bog ubio.
I s njegova dockan dolaženja,
Sinoć mi je najdocnije došo
I meni se mladoj pofalio:

«Moja draga ja se oženio!»

«Nek si dragi, hairom ti bilo

I mene je moja majka dala,

Za careva sina Sulejmana.

Zabilježio: M. Kurtagić Muhamedov.

ZDRAVLJE.

Deset higijenskih pravila.

Higijena je znanost, koja nas upućuje, kako ćemo postupati, da očuvamo svoje zdravlje i izbjegnemo bolest. Ništa nije za čovjeka korisnije od poznavanja higijenskih propisa, jer zdravlje nam je jedan najskupocjeniji dar Božiji, nad kojim moramo uvijek oprezno bditi, kako bi ga laglje očuvali.

Izmegju mnogih higijenskih propisa mi ćemo ovdje deset ponajglavnijih navesti, kojih bi se morali čvrsto i postojano držati:

1. Trebamo vježbati naše tijelo i udove bilo običnim fizičkim radom, bilo drugim kretnjama, da ih učimo snažnijim, gibivijim i čvršćim.

2. Tijelo treba držati u trajnoj čistoći, jer nečistoća nagja mnoštvo raznovrsnih bolesti.

3. Moramo udisati uvijek čist zrak, te radi toga od vremena do vremena naše prostorije zračiti.

4. Biti umjereni u svemu, poglavito u jelu i piću i izbjegavati svake pretjeranosti.

5. Jestu polahko i jelo dobro prožvakati. Osobe, koje brzo jedu i dobro neprožvakano hrana proždiru, podvrgnute su raznim bolestima stomaka.

6. Hraniti se moramo zdravim i hranjivim jelom, jer hrana je materijal, koji služi za gradnju našeg tjelesnog organizma.

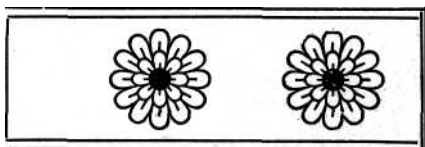
7. Trebamo paziti, da se ne izlažemo promahi i studenu zraku, kad nam je tijelo znojno.

8. Najvećom pažnjom izbjegavati studeno piće, kad nam je vruće.

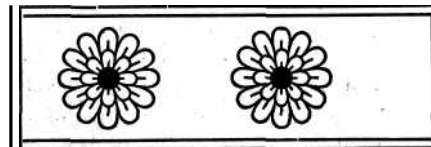
9. Ustajati i lijegati rano. Izbjegavati razvratno življenje i za to se uvijek zanimati korisnim i vrijednim poslom.

10. Moramo se sustezati od svagje, biti lijepe blage čudi, ne podavati se pretjeranoj tuzi i očaju u žalosti i nevolji, koje su u vezi s našim životom, nego se skromno pokoravati odredbama Božije providnosti.

Uzdržimo li se ovih deset glavnih higijenskih pravila, bićemo uvijek i tjelesno i duševno zdravi, a naravno uz to vazda vedri, čili i zadovoljni. S. Bakamović.

LISTAK.

Iz islamskog svijeta.

Islamsko sveučilište u Medini — Turska je vlada zaključila podignuti u Medinei Munevveri sveučilište sa tri fakulteta: pravničkim, teološkim i filozofskim, te je u tu svrhu i potrebiti novac odredila i glasovitom arapskom učenjaku, Abdul-Azizu Čavišu, kojeg je imenovala rektorom, povjerila, da nagje sposobne profesorske sile za sve tri fakulteta.

Sada carigradske novine javljaju, da je Čaviš te nastavnike našao u Siriji, Misiru i Hidžasu i da će se već kroz dva mjeseca sveučilište otvoriti u prisutnosti prijestolonasljednika princa Jusuf Izzudina.

Za sveučilište je uzeta privremeno jedna medinska medresa, dok se nova velika zgrada ne podigne, za čiji će se plan i gradnju skoro izdati natječaj.

Ustanovljenjem ovog novog islamskog sveučilišta turska je vlada učinila veliki hajir za cijeli islamski svijet, jer tim je pružila priliku svjema muslimanima, željnim nauke, da se savršeno naobrazu ondje, gdje leži sveto tijelo najvećeg Božijeg poslanika i utemeljitelja uzvišene islamske vjere, Muhameda, prosvjetljujući se njegovim velikim duhom, da kasnije uzmognu raditi na korist islamske zajednice.

Neka je za to svaka čast i hvala turskoj vladi. Bog je blagoslovio!

Umorstvo jednog velikog islamskog prosvjetitelja. — Ovih je dana iz zasjede od nepoznatih osoba umoren Islam Hadže, veliki vezir Chivskog hanluka u centralnoj Aziji, koji stoji pod ruskim suverenitetom.

Prilikom ovog umorstva sve su muslimanske novine u Rusiji donijele velike nekrologe, u kojim ističu, da je smrt Islam-Hadževa veliki gubitak za cijeli islamski svijet, a osobito za budućnost Chive.

Islam-Hadže je kroz cijelih petnaest godina stajao na kormilu ove male islamske državnice i za to je vrijeme mnogo učinio za njezin procvat i napredak na kulturno-ekonomskom polju.

Bio je uman i agilan državnik, da mu je rijetko para naći u islamskim državama; veoma je razumijevao potrebu društvene i kulturne reformacije svog naroda u zapadnom novovjekom smislu, pa je najviše nastojao da megju mlagju generaciju u Chivi raširi plodove moderne prosvjete.

U tu je svrhu dobavio u svoju domovinu mnoge jake učiteljske sile, koji su poznavali ruski i turski jezik i podigao mnoge moderno urejene škole, u kojim se sistematski predaje; osim toga je o svom vlastitom trošku u Chivi utemeljio jednu veliku medresu i mekteb, kojima je i ogroman vakuf poklonio.

Za ekonomski razvitak svog naroda Islam-Hadže je takogjer mnogo učinio: iskopao je mnoge velike kanale za natapanje zemlje, podigao mnoge velike željezne mostove i izgradio silesiju dobrih cesta i prometnih sredstava.

Do njegova vremena ni u samoj prijestonici hanluka nije bilo pošte ni telegrafskog ureda, a on je za vrijeme svoje vezirske službe po cijeloj svojoj domovini otovrio na mnogim mjestima pošte i brzajave.

U samoj Chivi ustanovio je veliku modernu bolnicu sa sto i pedeset kreveta, u čiju je gradnju utrošio vlastitog novca oko dvije stotine hiljada rubalja. Na tu je bolnicu pozvao ruske liječnike, megju kojim ima najviše muslimana iz Kavkaza, Krime i Kazanske gubernije.

Po ovom svemu vidi se, da je smrt ovog velikog muslimana nenaknadiv gubitak za zapuštenu našu braću u Chivi, koja je baš sada najpotrebnija bila jednom rijetkom rodoljubu i državničkom talentu kao što je Islam-Hadže.

Nama se čini, da u ovom umorstvu svoje prste ima sama Rusija, kojoj nikako ne miriše napredak njenih islamskih podanika i koja na svaki način proganja sve musul. prosvjećene elemente.

Islam Hadžeu želimo od Boga rajsko naselje Rahmetullahi alejhi rahmeten vasiaten!

Književnost.

„**Avec les vaincus**“ — La campagne de Thrace octobre 1912 — mai 1913. (Berger — Levrault, nakladnik, Paris.*)

Sa nekom tihom rezignacijom pročitao sam gornju knjigu od francuskog žurnaliste Georges Remond i odložio je. »Sa pobijegjenima«, naime Turcima preko osam mjeseci živjeti povlačiti se natrag i gledati očima, kako

*) „Sa pobijegjenima“ Vojna u Traciji oktobar 1912. — maj 1913. Napisao Georges Remond.

se raspada jedno veliko carstvo, kako komad po komad mesa otpada od trulog tijela velikog čovjeka — Turske. Pred očima redale mi se slike jedna za drugom, jedna tužnija od druge, a nad ovima crnilo se oblačno nebo skore budućnosti velike islamske države. Nepregledne pustinje i ruševine — sama groblja gdje je nekad pjesma pjevana i gdje je mujezin s vitih munareta slavio ime Svevišnjeg!.. Sve je zamrlo, svuda vlada smrt, kolera, bijeda i neimanje. Vidim pred sobom Krk-Klisu, Lile-Burgas, Drinopolje, Čataldžu; — slušam topove i puške, jeku ranjenika i plač nevine djece, sijedih staraca i slabih žena... Gledam ponosnog junaka Šukri pašu, branitelja Edrene, gledam Enverbega u svom taboru na Čataldži, kasnije je u Carigradu na Porti, za tim pred Sultanom gdje mu nosi listu novog ministarstva na potpis... Nazim paša umire... K'jamil paša bježi u inozemstvo, a veslo države, koja hoće, da se sunovrati u bezdan uzimlje u ruke Mahmud Šefket... Nu nesretno strančarstvo, izdajice domovine oduzeše mu život... On umire za domovinu, jer je za nju sve žrtvovao, prodavši najposlije i svoj imetak, da pomogne nesretnoj domovini. Šefket umrije vjerujući samo u čudo, koje će spasiti domovinu i zaustaviti invaziju, barbara, koji su pošli da na Aja-Sofiju stave krst i okaljaju je svojom poganom nogom. A tu barbarsku najezdu zaustavio je na Čataldži Džemal, Fetihi i Enver... Neprijatelj je stao, jer narod, kojem je trebalo izdahnuti, udario je posljednim silama, stavilo se sve u jedan neprelazan zid i svi rekli: »Samo preko naših mrtvih tjelesa!«....

Ovo su dojmovi Remondove knjige. Pisac je pisao sa velikom ljubavi i zaslužnim simpatijama o Turcima. Georges Remond gledao je Enverbega i Fethibega u afričkim pustinjama kako se junački bore i otud i ona silna simpatija naprama ovim junacima!.. Remond je vjerovao, da će i u Traciji zateći istu vojsku, kao što je vidio u Tripolitaniji i Cirenaiki, ali na žalost! našao je sve u neredu, — demoralisano nesretnom vladom K'jamilovom i njegovih drugova...

Od Turske je moralo otpasti ono, što je otpalo!... Ono bez čega Turci nijesu mogli biti, Turci niti narod bilo je Drinopolje!.. Oni su ga morali dobiti natrag, jer ono je za Turke isto, što Mek'ja, Medina, Bagdad i Carigrad!... To je prijestonica prvih osmanlijskih careva — to je svetinja turske povjesti.

»Mi ćemo sklopiti mir kakav god hoćete, ali mir bez Edrene ne može biti — rekao je Džemal bey; — »naši ministri dobro znaju ako napuste Edrenu, da ću dignuti proti njima revoluciju«... Georges Remond znao je iskoristiti ovaku priliku i opisati sve strahovite grozote balkanskog rata... Knjiga inače obiluje i lijepim opisima, nužnim podacima i svim onim, što se može očekivati od jedne ovake knjige. A inače protkana je nekom mističnom poezijom, koja se proteže kroz sve retke, kao crne niti nekakva prokletstva, koje se moralo izvršiti nad Turskom...

A ti grijesi, koje je Turska morala svojim životom okajati jesu: vladavina Abdul-Hamida...

Knjigu preporučujem svakom, ko vlada francuskim jezikom, dobiva se u Parizu kod nakladnika za 3 fr. 50 c.

A. Hifzi Bjelevac.

Kita ljubica. (Bir destе menk'ješe.) — Tako se zovu lirske pjesme mlade osmanlijske pjesnikinje Nezihe Jašar, koje su prije kratkog vremena štampane nakladom knjižare »Marifet« u Carigradu.

Sve su ove pjesmice veoma nježne i čuvstvene poput ljubavnih zvukova sa struna ćutljivog srca jedne

zaljubljene istočne hanumice, a formom su upravo savršeno dotjerane, kao da su ispale ispod pera kakova Teufik Fikreta ili Faik Alije.

Mladu je pjesnikinju zanosno pozdravila turska kritika, predpostavljajući je kao pravu umjetnicu i samoj do sad čuvenoj Nigjar hanumi.

Mi ćemo u narednom broju donijeti jedan cvijetak iz ove lijepe kitice u prevodu pred naše čitatelje, a i nadalje ćemo po koji donositi, jer smo uvjereni, da će svak u njima naći naslade svom estetskom čuvstvu.

Ove se pjesme mogu naručiti u knjižari »Marifet«, a cijena im je 4 groša. C.

Kulturne bilješke.

»Gajret«. Poslije ovogodišnje »Gajretove« glavne skupštine, na kojoj su se odigrali onakovi žalosni prizori, što su ih inscenirale političke strasti naših stranaka, govorilo se u javnosti, da će vlada raspustiti ovo naše prosvjetno društvo, jer da su u njemu neuredno vogjeni poslovi.

Ti se glasovi o raspustu nijesu obistinili i — kako čujemo — ovih je dana stvoren kompromis izmeđju ujedinenih i demokrata glede biranja odbora na budućoj skupštini, koja se ima što skorije sazvati.

Nama bi veoma bilo milo, da se ove vijesti obistine, a još bi nam milije bilo, da se jednom prestane sa, povlačenjem strančarstva i partaizma u ovo naše jedino kulturno društvo, koje je osnovano samo za to, da koristi našem zapuštenom narodu, a ne da bude predmetom gloženja i svagje međju jednovjernom braćom, a još manje da bude rasadište jedne političke strane struje, kao što je do sada bilo.

Daj Bože, da se jednom počne raditi na »Gajretu« onako, kako je u skladu sa uzvišenim Božijim riječima »Innemel-muminune ihvetun!«

Razno.

Čudnovate osude. — Francuski list »Courir« iznio je neke osude, koje su pale u državi Francuskoj, pa ih je usporedio međju se, da se vidi, kako neki suci i sudovi dijele pravdu ljudima na zemlji. Evo nekoliko primjera.

Porotni sud u Parizu riješio je kazne dne 8./I. 1912. mladog Josefa Frecheta, koji je gospojici Bouchet rinuo nož u vrat i teško je tijekom ozlijedio.

Kaznena komora je 9./II. 1912. osudila gospogju Maret Furel na četiri mjeseca tamnice, što je džepnim nožem razrezala zadnju gumu u jednog automobila.

Daklen guma skuplja od ljudskog vrata.

Kaznena komora u Limoges u oslobodila je jednu čuvaricu (vehtericu), što je u banji, u vodi, svezala lancima jednu budalastu ženu, pa se je za to utopila.

Pariška kaznena komora je 8./I. 1913. osudila nekog Gilberta, koji je iz šale skinuo vrata od aborta, pa ih donio u vratarsku ložu svojoj ženi, na tri mjeseca zatvora.

U novembru 1912. riješio je pariški porotni sud radnika X. od svake kazne i ako je iz ljubomornosti svojoj ženi odrezao nos džepnim nožem, dočim je kaznena komora u Parizu osudila dne 22./VII 1912. mehaničara Leona Donvelle-a na osamnaest mjeseci tamnice, što je, iz dragosti otkinuo zubima vrh od nosa svojoj ljubeznici! I to je oto pravda!